

Büyük Savaş Öncesi Isınan Sular: Birinci Dünya Savaşı Öncesi Donanma Yarışının Büyük Güç Rekabetine Etkileri

Warming Waters Before the Great War: The Effects of the Pre-First World War Naval Race on the Great Power Competition

Melih YILDIZ

Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Orta Doğu Enstitüsü
melihyildiz@gmail.com
0000-0001-8226-6299

Araştırma & Yayın Etiği

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş, iThenticate yazılımı ile taranmış, araştırma yayın ve etiğine aykırılık tespit edilmemiştir.

Research & Publication Ethics

This article was reviewed by at least two referees, a similarity report was obtained using iThenticate, and compliance with research/publication ethics was confirmed.

CC BY-NC 4.0

Bu makale [Creative Commons Attribution-NonCommercial License](#) altında lisanslanmıştır.

This paper is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial License](#)

Copyright ©

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Sakarya/TÜRKİYE

Sakarya University, Institute of Social Science,
Sakarya/TURKEY

Atıf/Citation

Yıldız, Melih. "Büyük Savaş Öncesi Isınan Sular: Birinci Dünya Savaşı Öncesi Donanma Yarışının Büyük Güç Rekabetine Etkileri". *Akademik İncelemeler Dergisi* 17 / 1 (Nisan 2022): 161-182.
<https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.1021798>

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Date Received: 10.11.2021

Kabul Tarihi/Date Accepted: 01.04.2022

Yayın Tarihi/Date Published: 15.04.2022

ISSN: 1306-7885

E-ISSN: 2602-3016

Cilt/Volume: 17 | Sayı/Issue: 1 |

Yıl/Year: 2022 (Nisan/April)

15. yıl

Akademik İncelemeler Dergisi

Büyük Savaş Öncesi Isınan Sular: Birinci Dünya Savaşı Öncesi Donanma Yarışının Büyük Güç Rekabetine Etkileri

Öz

Birinci Dünya Savaşı öncesi dönemde artarak devam eden Büyük Güçler arasındaki rekabet donanma yarışını da beraberinde getirmiştir. Bu çalışma, savaş öncesi dönemde gerçekleşen donanma yarışının Büyük Güçler arasındaki rekabet üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ve Birinci Dünya Savaşı'nın önemli bir nedenini oluşturduğunu iddia etmektedir. Çalışmada ilk olarak Büyük Güçlerin donanmalarının savaş öncesi dönemdeki gelişimleri incelenmiştir. Ardından Büyük Güç donanmalarında yaşanan bu gelişimlerin aralarındaki rekabete etkileri incelenmiştir. Savaş öncesinde denizde gerçekleşen silahlanma yarışı özellikle Batı Yarımküre, Uzakdoğu ve Akdeniz'de rekabetin yoğunlaşmasına yol açmıştır. Ayrıca, donanma yarışı özellikle iki ana aktörü olan İngiltere ve Almanya'nın politikalarının şekillenmesinde etkili olmuş ve bu iki ülke arasındaki ilişkilerin hızla bozulmasına yol açmıştır. Yarış İngiltere'yi geleneksel politikalarından vazgeçirerek Avrupa ittifak sistemlerinin içine çekmiş ve Birinci Dünya Savaşı'nın ittifak yapısı ve seyrinde etkili olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İlişkiler, Büyük Güç Rekabeti, Donanma Yarışı, Birinci Dünya Savaşı, İngiltere

Warming Waters Before the Great War: The Effects of the Pre-First World War Naval Race on the Great Power Competition

Abstract

The competition among the Great Powers, which continued to increase in the period before the First World War, brought along the naval race. This study argues that the naval race which took place in the pre-war period had a significant effect on the competition among the Great Powers and was an important cause of the First World War. In the study, firstly, the development of the navies of the Great Powers in the pre-war period was examined. Then, the effects of these developments in the navies of the Great Powers on the competition among them were examined. The arms race that took place at sea before the war led to an intensification of competition, especially in the Western Hemisphere, the Far East and the Mediterranean. In addition, the naval race was especially effective in shaping the policies of its two main actors, Britain and Germany, and this led to the rapid deterioration of relations between these two countries. The race pulled Britain into the European alliance systems, giving up it from its traditional policies, and was effective in the alliance structure and course of the First World War.

Keywords: International Relations, Great Power Competition, Naval Race, First World War, Britain

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesindeki yıllar Büyük Güçler arasındaki rekabet ve gerginliklerin hızla arttığı bir dönem olmuştur. Gittikçe sıklaşan uluslararası krizler askeri harcamaların artmasına yol açmış ve silahlanma yarışını beraberinde getirmiştir.¹ Bu silahlanma yarışı karada olduğu kadar denizde de artarak devam etmiştir. Savaş öncesinde gerçekleşen bu yarış Büyük Güç donanma hiyerarşisi üzerinde önemli bir değişim meydana getirmiş ve bu değişimin Büyük Güçler arasındaki rekabet üzerinde önemli etkileri olmuştur. Ancak literatürde savaş öncesinde denizlerde gerçekleşen silahlanma yarışının Birinci Dünya Savaşı üzerinde büyük bir etkisi olmadığını ve asıl önemli etkiye sahip olanın karadaki silahlanma yarışı olduğunu iddia eden bir görüş bulunmaktadır. (Ferguson, 1998, 83-87; Stevenson, 1996, 9) Örneğin, Niall Ferguson bu iddiasını iki ana argüman ile desteklemektedir. Öncelikle İngiltere ile Almanya arasında 19. yüzyılın sonunda başlayan donanma yarışına dikkat çeken Ferguson, İngiltere'nin Almanya'nın donanma inşa programına hızlı bir şekilde cevap verdiğini ve bu sebeple denizlerdeki üstünlüğünü savaşın başına kadar korumayı başardığını belirtmektedir. Ferguson'un ikinci argümanı ise savaşın başında iki blok arasındaki deniz gücü dengesinin ezici bir şekilde Almanya aleyhinde olmasına dayanmaktadır. Bu nedenlerle Ferguson'a göre donanma yarışı Birinci Dünya Savaşı'na yol açacak bir etkiye sahip olmamıştır. (Ferguson, 1998, 83, 85)

Ancak Ferguson'un argümanları bazı önemli noktaları ihmal etmektedir. İlk olarak, İngiltere ile Almanya arasındaki donanma yarışına odaklanmaktadır. Bu, birinin en büyük deniz gücü diğerinin de ona meydan okuyan güç olması ve her iki gücün de bloklarının askeri-ekonomik liderliğini yapmaları nedeniyle oldukça doğaldır. Ancak donanma yarışı savaş öncesinde bütün Büyük Güçleri içine çekmiş ve bu yarış Kraliyet Donanması'nın hem Almanya karşısında hem de genel olarak nispi gerilemesine yol açmıştır. Ayrıca savaşın başında İngiltere-Fransa-Rusya blokunun Almanya ile Avusturya-Macaristan blokuna karşı denizlerde açık bir üstünlüğünün olduğu argümanı da İngiltere'nin yakın zamana kadar Fransa ile Afrika'da ve Rusya ile de Asya'da savaşın eşiğinde olduğu gerçeğini ve savaşın başında tarafsızlığını ilan edene kadar Üçlü İttifak'ın bir parçası olan İtalya'yı ihmal etmektedir. Son olarak, ABD ve Japonya'nın 20. yüzyılın başında hızla birer büyük deniz gücüne dönüşmeleri de savaş öncesinde Büyük Güçler arasındaki rekabeti şekillendiren önemli bir etken olmuştur.

Her ne kadar 1914'teki tetikleyici bir olay savaşı başlatmış olsa da savaşın zemini özellikle yüzyılın başından itibaren oluşmaya başlamıştır. Bu çalışma, bu dönemde gerçekleşen donanma yarışının başta İngiltere olmak üzere Büyük Güçlerin politikalarını ve ittifak düzenlerini etkileyerek savaşın zemininin oluşmasına büyük katkı sağladığını iddia etmektedir. Donanma yarışının Büyük Güç politikalarına etkilerinin anlaşılabilmesi için yarışın boyutunun ve denizlerdeki dengeyi nasıl değiştirdiğinin anlaşılması gerekmektedir. Bu sebeple çalışmanın ilk bölümünde Birinci Dünya Savaşı öncesinde İngiltere ve Almanya'nın başını çektiği ve bütün Büyük Güçlerin dâhil olduğu donanma yarışı ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise bu yarışın Büyük Güç rekabetine etkileri incelenmiştir. Bu inceleme en yoğun rekabet alanları olan Batı Yarımküre, Uzakdoğu ve Akdeniz üzerine yoğunlaşmıştır. Bu bölgelerde gerçekleşen rekabet özellikle uluslararası sistem içindeki en etkili aktörlerin başında gelen İngiltere'nin dış politikasında önemli bir dönüşüme yol açmış ve Londra'yı ittifak arayışlarına yöneltmiştir.

1. Birinci Dünya Savaşı Öncesi Büyük Güçler Arasındaki Donanma Yarışı

Birinci Dünya Savaşı öncesinde artan uluslararası krizler Büyük Güçleri hızla büyüyen bir silahlanma yarışının içine çekmiştir. Statükocu güçler için denizaşırı çıkarlarının ve sömürge imparatorluklarının korunması çabası, revizyonist güçler için ise denizaşırı bölgelerde nüfuz elde etme mücadelesi silahlanma yarışının karada olduğu kadar denizde de artarak devam etmesine yol açmıştır. 1890'da 43,9 milyon sterlin olan altı büyük deniz gücünün toplam donanma harcamaları 1913'te 155 milyon sterline ulaşmıştır.² Deniz gücüne ayrılan ekonomik kaynakların artması donanmaların hızla büyümesini beraberinde getirirken kısa süre içinde Büyük Güç donanma hiyerarşisinde de önemli değişimler meydana getirmiştir. Bu değişimler ise başta İngiltere olmak üzere Büyük Güçlerin savaş öncesi politikalarında önemli bir etkiye sahip olmuştur.

Tablo 1: Büyük Güçlerin Savaş Gemisi Tonajları 1880-1914 (Bin ton olarak)

	İngiltere	Fransa	Rusya	ABD	İtalya	Almanya	Avusturya-Macaristan	Japonya
1880	650	271	200	169	100	88	60	15
1890	679	319	180	240	242	190	66	41
1900	1065	499	383	333	245	285	87	187
1910	2174	725	401	824	327	964	210	496
1914	2714	900	679	985	498	1305	372	700

Kaynak: (Kennedy, 2002, 253)

1.1. Yarışın Ana Aktörleri: İngiltere ve Almanya

Birinci Dünya Savaşı öncesi dönemde artan uluslararası krizler Büyük Güçleri donanmalarını büyümeye zorlarken bu yarışta 1897'nin önemli bir dönüm noktası olduğu söylenebilir. 26 Haziran 1897'de 165'in üzerinde savaş gemisi Kraliçe Victoria'nın saltanatının altmışıncı yıldönümünü kutlamak için İngiltere'nin güneyindeki Spithead'de toplanmıştı. (Kennedy, 1976, 205) Dönemin en büyük deniz gücü olan Kraliyet Donanması'nın bu güç gösterisini yaptığı sıralarda, II. Wilhelm ise Haziran 1897'de iddialı donanma programları oluşturması ve yürütmesi amacıyla İmparatorluk Donanma Ofisi'nin başına Amiral Alfred von Tirpitz'i atamıştır. (Strachan, 2003, 11) Bu atamanın ardından Aralık ayı başında ilk donanma yasası Reichstag'a sunulmuştur. Tirpitz'in 6 Aralık 1897'de parlamentoda yasa hakkında yaptığı konuşmada, donanmanın Almanya için bir hayatta kalma meselesi olduğunu belirtmesi Almanya'nın güçlü bir donanma inşası konusundaki kararlılığını göstermekteydi. (Herwig, 2014, 35) 1898'de çıkarılan bu Birinci Donanma Yasası'nı 1900'de İkinci Donanma Yasası'nın takip etmesi de bu durumu yansıtmaktaydı. Almanya'nın peş peşe attığı bu iki adım ve İngiltere'nin buna cevabı savaş öncesi denizdeki silahlanma yarışının ana aktörlerini belirlemiş ve yarışın ivme kazanmasına neden olmuştur.

Donanma yasaları hızla uygulanmaya başlanmış ve kısa süre içinde Alman deniz gücünde önemli bir büyüme meydana gelmiştir. Alman donanması özellikle 1898-1906 döneminde inşa edilen beşer adet Wittelsbach, Braunschweig ve Deutschland sınıfı muharebe gemileri (battleship) ile birlikte önemli bir açık deniz filosuna sahip olmuştur. Ancak bu muharebe gemilerinin gerek boyut gerekse silah sistemi

olarak İngiliz muadillerinden geride olmaları Tirpitz'in öncelikli hedefinin Kraliyet Donanması'yla nitelik olarak değil nicelik olarak rekabet etmek olduğunu göstermektedir.³ Bu tavrı imparator tarafından eleştirilmesine rağmen Tirpitz donanma inşa stratejisini ekonomik ve coğrafi nedenlere dayandırmaktaydı. Finansal nedenlerin yanı sıra inşa edilecek daha büyük gemilerin oldukça pahalı bir genişletme çalışması yapılmadan Kayzer Wilhelm Kanalı'ndan (Kiel Kanalı) geçemeyeceği ve bu nedenle donanmanın bölünmüşlüğü'nün savaş durumunda stratejik bir zayıflık oluşturacağı endişesi Tirpitz'in ilk dönem donanma stratejisinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. (Kelly, 2011, 227) Ancak 1906'da HMS Dreadnought'un Kraliyet Donanması'nda hizmete girmesi ve sonrasında üretilen muharebe gemilerinin hızla büyümesi Almanya'nın da bu endişeleri bir kenara bırakıp daha büyük muharebe gemileri üretmesine neden olmuştur.

İngiltere de 1890'ların ikinci yarısında deniz gücünü büyütmek amacıyla donanma inşa faaliyetlerini hızlandırmıştır. Gemi yapımına ayrılan ekonomik kaynakların artışı bu hızı ortaya koymaktadır. 1889-1896 döneminde muharebe gemisi inşası için yaklaşık 17 milyon sterlin harcanmışken 1897-1904 döneminde yaklaşık 30 milyon sterlin harcanmıştır. Artış küçük muharip gemilerde daha büyük oranlarda gerçekleşmiştir. Örneğin birinci sınıf kruvazör (first-class cruiser) inşası için 1889-1896 döneminde 7,3 milyon sterlin harcanmışken bu miktar 1897-1904 döneminde yaklaşık 27 milyon sterline çıkmıştır. (Sumida, 2014, 20-21)

Ancak Londra'ya bu yönde adım atmaya iten öncelikli motivasyon Alman donanma programlarından ziyade 1889'daki Donanma Savunma Yasası (Naval Defence Act) ile uygulanmaya başlanan iki güç standardı (two-power standard)⁴ doğrultusunda, büyüyen Fransız ve Rus donanmalarına cevap verme ihtiyacı olmuştur. Kraliyet Donanması'nın ezici üstünlüğünden dolayı Alman donanma programları ilk aşamada İngiltere'de hem liderler hem de halk tarafından ciddi bir tehdit olarak değerlendirilmemiştir. (Bell, 2013, 13)

Bu durum 20. yüzyılın başında hızla değişmeye başlamıştır. Alman donanma inşa programının ilerlemesi ve Rus donanmasının Japonya ile savaşta büyük bir yenilgiye uğraması İngiltere'yi iki güç standardını yeniden değerlendirmeye ve donanma hesaplarını Fransa-Rusya ikilisi yerine Fransa-Almanya üzerine yapmaya itmiştir. (Grimes, 2012, 52) Ayrıca Rus-Japon Savaşı sırasında Fransa ile gerçekleştirilen Entente Cordiale de Kraliyet Donanması'nın sonraki süreçte Almanya'ya daha fazla odaklanmasına imkân sağlamıştır. 1904 sonrası süreç ise Almanya ve İngiltere'yi Büyük Güçler arasındaki hızlanan donanma yarışının iki ana aktörü konumuna getirmiştir.

1906 donanma yarışının ivme kazandığı yıl olmuştur. Bunun temel sebebi ise 1906'da yeni ve öncekilerden çok daha gelişmiş bir muharebe gemisi olan HMS Dreadnought'un inşa edilmesi olmuştur. HMS Dreadnought donanmalar üzerinde büyük bir etkiye yol açmıştır. Bu gemiden sonra muharebe gemileri iki ana sınıfta değerlendirilmeye başlanmıştır: Dretnotlar (dreadnoughts) ve dretnot öncesi muharebe gemileri (pre-dreadnoughts). (Modelski ve Thompson, 1988, 75-76) Bu yeni gemi Büyük Güçlerin denizdeki silahlanma yarışına yeni bir boyut katmıştır. Yarışta gerek nitelik gerekse nicelik olarak geri kalmak istemeyen Büyük Güçler donanmalarına bu yeni savaş gemilerinden olabildiğince çok katmak amacıyla çalışmalarını sıkılaştırmıştır. Bunun sonucunda İngiltere'nin bu yeni gemi üzerindeki tekeli kısa süre içinde kırılmıştır. Büyük Güç olmanın önemli bir

sembolüne dönüşen bu gemilere Almanya 1909'da sahip olmaya başlamış, onu bir sonraki yıl ABD takip etmiştir. 1914'e gelindiğinde İngiltere bu alandaki üstünlüğünü korurken (78 dretnotun 34'ü) Almanya da 22 dretnot ile büyük bir gücü elinde bulundurmaktaydı. (Modelska ve Thompson, 1988, 78)

HMS Dreadnought, Büyük Güç donanma rekabetini hızlandırmanın yanı sıra özellikle Almanya ile İngiltere arasındaki yarış üzerinde önemli etkiler meydana getirmiştir. İngiltere'nin dretnot tarzı gemiler üzerinde sahip olduğu tekel Kraliyet Donanması'na ilk aşamada büyük bir avantaj sağlamıştır. Ancak bu gemilerin sahip olduğu üstün özellikler Almanya'nın da hızla bu tür gemilerden inşa etmeye başlamasıyla ilerleyen dönemde İngiltere için bir dezavantaj oluşturmaya başlamıştır. Bunun temel sebebi de dretnotların dretnot öncesi muharebe gemilerine kıyasla çok daha güçlü olmalarıdır. Dretnot öncesi muharebe gemilerinde büyük bir üstünlüğü bulunan İngiltere, yarışı bu yeni savaş gemilerine çekerek bu üstünlüğüne kendisi zarar vermiş oldu. Bir diğer deyişle, Almanya bu yeni yarışa 1898'den çok daha avantajlı bir şekilde başlamıştır. (Bell, 2013, 15) İngiltere'nin 1906 sonrasında dretnot öncesi muharebe gemilerini hızla azaltarak kaynaklarını daha çok dretnot için seferber etmesi de bu algıyı desteklemektedir.⁵ Ayrıca dretnotların iki ülke arasındaki donanma yarışının resmi söyleme taşınmasında da etkili olduğu söylenebilir. Alman donanmasının ilk dretnotlarını hizmete aldığı 1909'da Churchill parlamento'ya Amirallik'in geleneksel iki güç standardını terk ettiğini ve yalnızca Almanya'ya karşı yüzde 60 üstünlüğü korumayı hedeflediğini duyurmuştur. (Bell, 2013, 18)

	İngiltere	Fransa	Rusya	Almanya	ABD	Japonya
1880	7	3	1	-	-	-
1885	10	6	1	-	-	-
1890	22	10	4	-	-	-
1895	19	9	5	4	3	-
1900	22	9	6	5	8	4
1905	43	11	8	16	12	4
1910	42(10)	7(0)	3(0)	23(5)	24(4)	8(0)
1913	52(27)	8(2)	2(0)	30(17)	16(8)	8(4)

Kaynak: (Modelska ve Thompson, 1988, 76-78)

1.2. Zayıflayan Deniz Güçleri: Fransa ve Rusya

Fransız ve Rus donanmaları Almanya'nın artan deniz gücü öncesinde İngiltere için temel tehdit olmuşlardır. Ancak her iki ülke de hızlanan donanma yarışına ayak uyduramamıştır. Her ne kadar İngiltere 1890'larda Fransa'yı denizlerdeki ana rakibi olarak görse de Fransa için yakın tehlike İtalya ve Üçlü İttifak olmuştur. Bu durum 1898'e kadar devam etmiş, 1898 ise Fransa'nın tehdit algısının değiştiği ve yeni bir donanma stratejisi belirlediği yıl olmuştur. İngiltere ile Afrika meseleleri nedeniyle gerginleşen ilişkiler Paris'e denizlerdeki gerçek rakibini acı bir şekilde göstermiştir. İlk olarak Nijer sorunu üzerine yapılan görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanması ve 1898 başında bir savaş ihtimalinin oluşması İngiltere'ye karşı bir

savaş planının hazırlanmasına yol açmış ve plan, Fransa'nın denizlerdeki zayıflığını açık bir şekilde ortaya koymuştur. (Røksund, 2007, 146) Aynı yıl yaşanan Faşoda Krizi'nde de bu durum net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Kriz sırasında Donanma Bakanı Lockroy Kraliyet Donanması'nın ezici üstünlüğünden dolayı bir deniz savaşına kesinlikle karşı çıkmıştır. (Røksund, 2007, 151)

İngiltere ile peş peşe yaşanan bu krizler Fransız deniz gücünün bir dönüşüme ihtiyacı olduğunu göstermiştir. Bunun öncüsü ise Haziran 1899'da atanan Donanma Bakanı Lanessan olmuştur. Lanessan'ın önceki döneme yönelik temel eleştirisi İngiltere ile olan küresel rekabetin ve bunun tarihsel boyutunun göz ardı edilerek Fransız donanma stratejisinin Üçlü İttifak'ın kurulduğu andan itibaren ittifaka ve özellikle de İtalyan tehdidine karşı şekillendirilmesi olmuştur. (Røksund, 2007, 161) Ancak kendi döneminde Alman donanmasının hızla büyümeye başlaması bu sefer de kendisinin ittifakın bir başka üyesini ana tehdit olarak değerlendirmesine neden olmuştur. Lanessan bazı durumlarda Alman deniz gücünün İngiliz deniz gücünden daha tehlikeli olabileceğini de iddia etmiştir. Bunun temel sebebi de Almanya'nın sahip olduğu büyük kara gücüdür. Ona göre İngiltere denizde üstünlüğü sağlamasına rağmen Fransız kıyılarına riskli çıkarma operasyonları düzenleyebilecek yeterli bir kara gücüne sahip değildir. Bununla birlikte Almanya'ya karşı bir savaşta kara gücünün doğuda bulunacak olması nedeniyle denizde üstünlüğü sağlayacak Alman donanması Atlantik kıyıları boyunca birçok uygun çıkarma noktasını da kontrol ederek büyük bir stratejik avantaj sağlayacaktır. (Lanessan, 1904, 276-277) Her ne kadar Entente Cordiale ve ardından 1905'te Fas Krizi sırasında İngiltere ile ilişkilerin geliştirilmesi Fransa'nın Alman tehdidine odaklanmasına imkân sağlasa da Alman sanayisi ve ekonomisiyle desteklenen donanma programları Berlin ile Paris arasındaki deniz gücü dengesini çoktan Almanya lehine yeniden şekillendirmiştir. Dretnot sonrası dönem ise farkın niceliğin yanı sıra nitelik olarak da arttığı bir dönem olmuştur. (Fransız donanmasının ilk iki dretnotunu hizmete aldığı yıl olan 1913'te Alman donanmasında 17 dretnot bulunmaktaydı). (Modelska ve Thompson, 1988, 78) Ekonomik sorunların yanı sıra İngiltere'den farklı olarak Alman tehdidine karşı büyük bir kara gücü bulundurma ve bu sebeple sınırlı kaynaklarını bölme zorunluluğu uzun süre dünyanın en büyük ikinci deniz gücü unvanını elinde tutan Fransa'nın Birinci Dünya Savaşı öncesi hızlanan donanma yarışında geriye düşmesine neden olmuştur.

İngiltere'nin Alman tehdidi öncesinde ana rakip olarak değerlendirdiği iki deniz gücünden bir diğeri olan Rusya'nın da donanma yarışında çok geride kaldığı söylenebilir. Bunun temel sebebi de yarışa geç başlamasıdır. Rusya'nın deniz gücünü geliştirmeye yönelik çabaları 1904-1905'teki Japonya ile olan savaş ve uğranılan yenilgi sonrasında yoğunlaşmıştır. (Gatrell, 1990, 257) Savaş sırasında donanmanın aldığı ağır yenilgi ve kayıplar Rusya'yı güçlü bir donanma inşa programı oluşturma yönünde zorlamasına rağmen başta ekonomik sebepler olmak üzere birçok nedenden dolayı istenilen kapsamlı program uzun süre oluşturulamamıştır. 1908'deki sınırlı amaçlar içeren ilk donanma programını 1909'da Bakanlar Kurulu'na sunulan 1909-1919 dönemini kapsayan on yıllık kapsamlı program izlemiştir. (Westwood, 1994, 70) Uzun süren görüşmelerin ardından 1912-1916 dönemini kapsayacak şekilde revize edilerek beş yıllık bir programa dönüştürülen donanma inşa programı Haziran 1912'de Çar tarafından onaylanmıştır. (Westwood, 1994, 74, 75)

Rusya'nın kapsamlı bir donanma inşa programını 1912 gibi geç bir tarihte oluşturabilmesi çıkacak büyük savaşta Rus donanmasının rakipleri ile mücadele kapasitesinin istenilen düzeye çıkarılamamasına neden olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde Donanma Bakanı Grigorovich Rus donanmasının Alman Baltık filosuyla mücadele edemeyeceği yönünde ısrarlı bir tutum sergilemiştir. Grigorovich'in seferberlik emrini imzaladığı sıradaki hüznü tavrı da Rus donanmasının büyük savaşa hazırlıklı olmadığını yansıtmaktadır. (Fuller, 1992, 450)

1.3. Üçlü İttifak'ın Diğer Üyeleri: İtalya ve Avusturya-Macaristan

Her ne kadar Almanya kadar olmasa da siyasi birliğini sağlaması uluslararası sistemde önemli bir etki meydana getiren bir diğer ülke de İtalya olmuştur. İtalya'nın konumu, özellikle Birinci Dünya Savaşı öncesinde ciddi bir rekabet alanı olan Akdeniz'deki deniz gücü dengesinde doğal olarak önemli bir aktör olmasını beraberinde getirmiştir.

İtalyan deniz gücü, birleşmenin ardından 1890'lara kadar süren bir genişleme dönemi yaşamıştır. Bu dönemde Süveyş Kanalı'nın açılarak Akdeniz'in eski önemini tekrar kazanmaya başlamasıyla birlikte bölgedeki rekabetin artması ve Fransa'nın Tunus'u işgaliyle İtalyan çıkarlarına yönelttiği tehdidin büyümesi İtalya'yı büyük bir deniz gücü oluşturmaya itmiştir. (Sullivan, 1988, 110) 1890'a gelindiğinde İtalya dünyanın en büyük üçüncü deniz gücüne sahip ülkesi konumuna gelmişti. Ancak Büyük Güçler arasındaki donanma yarışının hızı İtalya'nın ekonomik kapasitesinin üstünde gerçekleşmiştir. Bu durum 1890'lar boyunca İtalya'nın diğer devletler ile rekabet gücünü azaltmış ve İtalyan donanmasının hızla gerilemesine yol açmıştır. Örneğin İtalya'nın 1890-91'de yeni gemiler için yaptığı yatırım Fransa'nın yüzde 86'sı kadarken bu oran 1898-99'da yüzde 27 seviyesine gerilemiştir. (Røksund, 2007, 157)

İtalya'nın 1896'da Etiyopya karşısında aldığı yenilgi yayılmacı hırslarını bir müddet sınırlayarak 20. yüzyılın başında, donanma yarışının hız kazandığı yıllarda pasif kalmasında etkili olmuştur. İtalya'nın bu tutumu savaşın yaklaştığı yıllarda değişim göstermiş ve donanmaya yapılan yatırımlar artırılmıştır. Libya işgali sırasında donanmanın merkezi bir rol oynaması ve Doğu Akdeniz'de önemli bir etki oluşturulması da İtalya'nın deniz gücüne verdiği önemin artmasında etkili olmuştur. 1914 yazına gelindiğinde İtalyan donanmasında üç dretnot bulunmaktaydı. (Sullivan, 1988, 113) Sonuç olarak, İtalya Birinci Dünya Savaşı öncesi hızlanan donanma yarışında büyük oranda sınırlı ekonomik ve teknolojik kapasitesinden kaynaklanan nedenlerle geride kalmıştır.⁸ Ancak gerek coğrafi konumu gerekse savaş öncesi son yıllardaki atılımıyla ciddi bir potansiyele sahip olan deniz gücüyle İtalya önemli bir aktör olma statüsünü korumuştur.

İttifak'ın diğer üyesi olan Avusturya-Macaristan'da ise deniz gücü 20. yüzyılın başına kadar arka planda kalmıştır. Bunun temel sebepleri ise ülkenin sınırlı bir kıyı şeridine sahip olması ve toprak-nüfuz elde etme çabalarının denizaşırı bölgelerden ziyade Kıta Avrupası içindeki bölgelere yoğunlaşmasıdır. 1866'ya kadar Almanya üzerindeki nüfuz mücadelesi Prusya karşısındaki yenilginin ardından Balkanlar'a kaymış ancak her iki bölgede de rakiplerle mücadele sahalarının denizden ziyade kara olması güçlü bir donanma ihtiyacı hissettirmemiştir. Avusturya-Macaristan yeni yüzyıla Büyük Güçler arasındaki en küçük donanmayla girmiştir.

Bu durum yüzyılın başında değişmeye başlamış ve bir müttefikten gelen meydan okuma Avusturya-Macaristan'ı güçlü bir donanma oluşturmaya itmiştir. 1900 sonrasında başta Arnavutluk ve Karadağ olmak üzere İtalya ile Balkanlar'daki nüfuz mücadelesi Viyana ile Roma arasındaki rekabetin hızla artmasına yol açmıştır. (Vego, 1996, 35) Bu rekabetin Prusya ile Almanya üzerindeki ya da Rusya ile Balkanlar üzerindeki rekabetten farkı ise Adriyatik gibi önemli bir deniz alanını da kapsıyor olmasıdır. İtalyan deniz gücünün bir tehdit olarak algılanmaya başlanması Viyana'yı donanmayı genişletmeye yöneltse de bu yöndeki ciddi adımlar 1904'e kadar atılamamıştır. Bunun temel sebebi de finansal ve siyasi zorlukların yanı sıra 1867'de Ausgleich ile oluşturulan ortak yönetim yapısıdır. Oluşturulacak güçlü bir donanmanın ortak çıkarlardan ziyade yalnızca Avusturya'nın çıkarlarına hizmet edeceğini düşünen Macar liderler ile 1904'de uzlaşılması donanma inşası önündeki en önemli engellerden birini kaldırmıştır. (Gebhard, 1968, 245) Bunun ardından donanmada hızlı bir büyüme dönemi yaşanmış, 1906'dan Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar olan dönemde 81 gemi denize indirilmiştir. Avusturya-Macaristan donanması 1912'de ilk dretnotunu hizmete almış, bu sayı Birinci Dünya Savaşı'nın başına kadar üçe çıkmıştır. (Gebhard, 1968, 245) Her ne kadar tüm bu gelişmelere rağmen Avusturya-Macaristan donanması diğer Büyük Güçlerin yanında hala çok küçük kalsa da donanmanın yapısının değişmesi Viyana'nın Büyük Güç rekabetindeki etkisini artırmıştır. Avusturya-Macaristan donanması bir kıyı savunma gücünden gerçek bir açık deniz filosuna dönüşmüştür. (Carpenter, 2020) Bu güç Akdeniz'deki donanma dengesinde önemli bir rol oynamış ve başta İtalya olmak üzere birçok büyük gücün askeri ve dış politikalarının şekillenmesinde etkili olmuştur. (Vego, 1996, 46)

1.4. Yükselen Deniz Güçleri: ABD ve Japonya

Uluslararası politikada 19. yüzyılın sonunda yaşanan gelişmeler ABD'yi de hızla donanma yarışının içine çekmiştir. 1898'de İspanya ile yapılan savaş sonrasında Filipinler'in ele geçirilmesi donanmanın operasyon alanını büyük ölçüde genişletirken Alman donanma programları ve 1902'deki İngiliz-Japon İttifakı da geleneksel rakip olan İngiltere'nin yerine daha geniş alanda daha fazla rakiple mücadele ihtimalini ortaya çıkarmıştır. (McBride, 2000, 65) Bu gelişmelerin Washington'un sahip olduğu gelişmiş sanayi ve güçlü ekonomiyle birleşmesi ise deniz gücünün hızla büyümesine olanak sağlamıştır. ABD'nin bu konuda sahip olduğu kapasite ünlü savaş gemisi tasarımcısı Sir William White'in 1904'te ABD'ye gerçekleştirdiği gezide olduğu gibi çok uzun bir süredir dünyanın en büyük deniz gücü olan İngilizleri şaşırtmaya başlamıştır.⁹

20. yüzyılın başında ABD deniz gücünde yaşanan hızlı büyümedeki en önemli aktörlerden biri ise Başkan Theodore Roosevelt'tir. Roosevelt'in geleneksel Amerikan dış politikasından farklı bir politika izlemesi ve ABD'nin uluslararası ilişkilerde ulusal çıkarı önceleyerek etkisini küresel boyutta hissettirmesi yönündeki ısrarlı tavrı (Kissinger, 2015, 31) bu politika doğrultusunda kullanılacak en etkili araçlardan biri olan donanmayı hızla büyütmesine yol açmıştır. Roosevelt'in, Japonya'nın Rusya'ya karşı denizde kazandığı büyük zaferin ana mimarı olan Amiral Togo'nun sürekli savaşa hazır olunmasını vurguladığı bir konuşmasını 1906 başında Amerika'nın izleyeceği model olarak yayınlaması, onun hem deniz gücünü geliştirme hem de bu gücü kullanma konusundaki kararlılığını yansıtan bir örnek olmuştur. (Howarth, 1999, 283) 1890-1900 döneminde

yaklaşık yüzde 40 büyüyen Amerikan muharip filosu, büyük kısmı Roosevelt'in başkanlığı altında geçen 1900-1910 döneminde ise yaklaşık yüzde 150 büyümüştür. (Kennedy, 2002, 253) Roosevelt ABD'nin büyüyen bu gücünü Büyük Beyaz Filo'nun Aralık 1907'den Şubat 1909'a kadar süren uzun yolculuğunda da olduğu gibi diğer Büyük Güçlere gösterme konusunda da gayretli olmuştur. Amerikan deniz gücü Roosevelt'in ardından da büyümeye devam etmiştir. Amerikan donanması 1910'da ilk dretnotlarını hizmete alarak İngiltere ve Almanya'nın ardından bu güçlü savaş gemilerine sahip olan üçüncü deniz gücü olmuştur. (Modelska ve Thompson, 1988, 78)

Amerikan donanmasının hızla büyümesi her ne kadar etkileyiciyse de ABD'nin sahip olduğu kaynaklar dikkate alındığında bu durum şaşırtıcı olmamıştır. Bununla birlikte Birinci Dünya Savaşı öncesinde Büyük Güç donanmalarının gelişmelerinin en etkileyicisi Japon donanmasında yaşanmıştır. Japonya 1860'ların sonunda başladığı modernleşme hareketleriyle çeyrek asırdan biraz fazla bir sürede bölgede askeri başarılar kazanmaya başlamış ve her ne kadar coğrafyanın büyük etkisi olsa da bir Büyük Gücü yenebilecek konuma gelmiştir. Japon deniz gücünün gelişimi, modern savaş gemileri inşa etmek için yeterli tersanelere ve uzmanlığa sahip olunamaması nedeniyle başta İngiltere olmak üzere diğer Büyük Güçlerden savaş gemileri satın alınarak başlamıştır. (Evans ve Peattie, 2012, 13-14) İlk önemli başarısını 1894-95 Savaşı'nda Çin karşısında gösteren modern donanmanın genişletilmesine savaş sonrasında hız verilmiş, ancak sanayi altyapısının yetersizliği dışa olan bağımlılığın sürmesine neden olmuştur. 1896'da hazırlanan on yıllık iddialı donanma inşa programının yüzde 90'ı satın alınacak gemilerden oluşmaktaydı. (Evans ve Peattie, 2012, 60) Ancak bu durum Japonya'nın bir Büyük Gücü yenip Uzakdoğu'daki nüfuzunu artırmasına engel olmamıştır. Rusya ile savaşın ardından sanayi ve teknoloji altyapısının hızla gelişmesi Japonya'ya kendi büyük savaş gemilerini üretme imkânı vermiştir. 1909'da yapımına başlanan Japon donanmasının ilk dretnotları aynı zamanda ilk bağımsız Japon tasarımı muharebe gemileri olmuştur. (Evans ve Peattie, 2012, 159-160) Bu hızlı gelişim Japonya'yı Birinci Dünya Savaşı öncesinde dünyanın önde gelen deniz güçleri arasına sokmuştur.

ABD ve Japonya'nın birer deniz gücü olarak yükselmeleri farklı bir seyir izlemiştir. ABD, güçlü bir donanma için gerekli olan ekonomik kaynaklara ve sanayi altyapısına fazlasıyla sahip olmasına rağmen büyük oranda geleneksel politikalar ve iç siyasi nedenlerle 20. yüzyılın başına kadar bu alanda ciddi adımlar atmamıştır. Japonya ise Amerika'nın tersine başlangıçta büyük bir deniz gücü oluşturabilecek geniş kaynaklara sahip olmamıştır. Japonya gücün önemli göstergeleri açısından bakıldığında, Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde bile İtalya'dan çok da farklı bir tablo çizmemekteydi. Bununla birlikte siyasi kararlılık kısa süre içinde Japonya'yı Uzakdoğu'daki başat deniz gücüne dönüştürmüştür. Birinci Dünya Savaşı öncesinde ABD'nin Batı Yarımkürede, Japonya'nın da Uzakdoğu'da etkisinin artması Büyük Güçler arasındaki mücadelede önemli sonuçlar meydana getirmiştir.

1.5. Osmanlı Yarışın Neresindeydi?

Birinci Dünya Savaşı öncesinde hızlanan donanma yarışının temel aktörleri Büyük Güçler olmakla birlikte bu yarış orta ölçekli ve küçük ülkeleri de içine çekmiştir. Özellikle HMS Dreadnought'un inşası sonrasında bu tür gemilere sahip olmak prestij açısından önemli bir gösterge olarak değerlendirilmiş ve Güney Amerika

örneğinde¹⁰ olduğu gibi bölgesel donanma yarışlarına yol açmıştır. Osmanlı Devleti de Büyük Güç konumunu kaybetmiş olmasına rağmen stratejik önemi büyük boğazları kontrol etmesi ve 19. yüzyıl boyunca önemli kayıplar yaşamasına rağmen Akdeniz gibi büyük bir rekabet alanında uzun kıyı şeridinde sahip olması nedeniyle önemli bir aktör olma konumunu sürdürmüştür. Bu durum Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte Osmanlı donanmasının gelişimini ve yarıştaki konumunu değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır.

Devletin sahip olduğu uzun kıyı şeridi güçlü bir donanma gereksiniminin Osmanlı yöneticilerinin öncelikleri arasında yer alması sonucunu doğurmuştur. 1571'de İnebahtı, 1770'de Çeşme, 1827'de Navarin ve 1853'te Sinop'taki deniz savaşları sonrasında donanmanın aldığı büyük hasarların hızla telafi edilmiş olması bu önceliği yansıtmaktadır. (Örenç, 2017, 198; Panzac, 2020, 41,221) 19. yüzyılın ikinci yarısında, Abdülaziz döneminde deniz gücüne verilen önemin artması donanmanın hızla büyümesine yol açmıştır. Ancak bu büyümenin belirli bir stratejik hedef olmadan ve gerekli altyapı sağlanmadan gerçekleştirilmesi donanmanın hızla gelişen savaş gemisi teknolojilerine ayak uydurmasını zorlaştırarak zaten zor durumda olan Osmanlı ekonomisine büyük bir yük getirmesiyle sonuçlanmıştır. Büyük dış borç yükü ve Rusya ile olan savaşın maliyeti II. Abdülhamid dönemi başında deniz gücüne ayrılan kaynakların azaltılarak mevcut finansal imkânların daha çok kara gücünün geliştirilmesine yönelik kullanılmasını beraberinde getirmiştir. (Uyar ve Erickson, 2009, 202-203) Bu zorunlu dönüşüm II. Abdülhamid'in donanmayı ihmal ettiği yönünde iddiaları ortaya çıkarmaktadır. Ancak mali zorluklara rağmen yine de oldukça büyük tutulan donanma bütçesi ve sipariş verilen yeni gemiler ile birlikte, bir ihmalden ziyade Abdülaziz döneminde maliyenin kaldıramayacağı büyüklükte bir donanmadan, devletin ekonomik gücünü ve stratejik önceliklerini yansıtan bir donanmaya geçiş olduğunu söylemek daha doğru olacaktır. (Panzac, 2020, 371,372) Osmanlı donanması, Büyük Güçler arasındaki donanma yarışının hızlandığı Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde gelişimini bu arka plan doğrultusunda sürdürmüş ve her ne kadar ekonomik nedenler ile sınırlanmış olsa da savaşın hemen öncesine kadar gücünü belirli bir düzeyde tutmaya çalışmıştır.

Osmanlı'nın hızlanan donanma yarışına dâhil olması ise II. Abdülhamid sonrasında olmuştur. Osmanlı, Yunanistan ve Rusya arasında gerçekleşen bu yarış her ne kadar bölgesel nitelikli olsa da Rusya'nın donanma politikalarını etkilemesi, gemi siparişleri dolayısıyla Büyük Güçlerin müdahil olması ve doğrudan Doğu Akdeniz gibi stratejik bir coğrafyada gerçekleşiyor olması nedeniyle Büyük Güçlerin politikaları üzerinde önemli bir etkisi olmuştur.

II. Meşrutiyet döneminin başında iddialı ve pahalı bir donanma programı hazırlanarak dretnotların (altı adet) merkezde olduğu bir deniz gücünün oluşturulması planlanmış ancak ekonomik zorluklar nedeniyle program bir bütün olarak yürürlüğe konamayıp parça parça gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. (Güvenç, 2011, 57,66) Osmanlı'da güçlü bir donanma oluşturmak için planlar yapılırken bölgedeki donanma yarışını başlatan ise Yunanistan'ın Ekim 1909'da inşa halindeki bir zırhlı kruvazörü (Averof) satın alması olmuştur. Osmanlı Devleti, 1911'de hizmete girmesiyle iki ülke arasındaki denizdeki güç dengesini Yunanistan lehine değiştirecek bu gemiye karşı çözüm aramış ve sonunda geçici bir çözüm olarak Eylül 1910'da Almanya'dan iki dretnot öncesi muharebe gemisi satın almıştır. Dengeyi Osmanlı lehine değiştirmesi planlanan adımlar ise 1911 ve

1913'te İngiltere'ye birer dretnot siparişi (Reşadiye ve Sultan Osman) verilmesiyle peş peşe atılmıştır. Yunanistan bu hamlelere 1914'te iki Amerikan dretnot öncesi muharebe gemisi satın alarak yanıt verirken Osmanlı'nın attığı adımlar Rusya'yı da yarışın içine çekmiştir. Rusya 1911'de Karadeniz filosu için üç dretnotun inşasına başlayarak yarışa hızlı bir şekilde dahil olmuştur. (Panzac, 2020, 444-447)

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Ege ve Karadeniz'de yaşanan donanma yarışı gerek nispeten dar bir coğrafyayı kapsaması gerekse de aktörlerinin sınırlı ekonomik imkânlarından dolayı büyük donanma harcamaları yapamamaları nedeniyle Büyük Güçler arasındaki donanma yarışının gölgesinde kalmıştır. Bununla birlikte bu donanma yarışı sonuçları itibariyle Büyük Güç politikaları ve Birinci Dünya Savaşı'nın gidişatı üzerinde önemli etkiler meydana getirmiştir. Bu etkinin temel kaynağı ise İngiltere'nin 1914 Ağustos'unun başında Osmanlı dretnotlarına el koyması ve hemen ardından 16 Ağustos'ta Alman muharebe kruvazörü Goeben ve hafif kruvazörü Breslau'nun Osmanlı donanmasına katılması olmuştur. İngiltere'nin Almanya'ya karşı denizlerdeki üstünlüğünü korumasına katkı sağlama amacı taşıyan dretnotlara el koyma kararının Osmanlı'daki etkisi çok büyük olmuştur. Karar, Osmanlı kamuoyunun İngiltere karşıtı görüşlerini güçlendirmiş ve hükümetteki tarafsızlık yanlılarının ya da başka ülkeler ile ittifak yapılmasını savunanların pozisyonlarını zayıflatarak Enver Paşa'nın ağırlığını artırmıştır. (Balcı vd., 2020, 665; Güvenç, 2011, 170) Bu doğrultuda söz konusu kararın Osmanlı'nın savaşa girişinde önemli bir tetikleyici unsur olduğunu söylemek mümkündür.

2. Donanma Yarışının Büyük Güç Rekabetine Etkileri

Birinci Dünya Savaşı öncesindeki donanma yarışı Fransa ve Rusya gibi büyük deniz güçlerinin gerilemesi ve Almanya, ABD, Japonya gibi yeni güçlerin yükselmesi gibi önemli sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Ancak yarışın Büyük Güç politikalarına en çok etki eden sonucu ise İngiliz deniz gücünün görece gerilemesi olmuştur. Kraliyet Donanması 1880-1914 arasında tonaj olarak dört kat büyümüş ve İngiltere HMS Dreadnought örneğinde olduğu gibi teknolojik gelişmelere ve tasarımlara öncülük etmeyi sürdürmüştür. Ancak güç "kıyaslama yaparak tanımlanıp ölçülebilen nispi bir şeydir". (Kennedy, 2002, 43) 1890'larda Fransa ve Rusya'nın, yeni yüzyılda ise Almanya'nın başını çektiği, İngiltere ile olan donanma rekabeti Kraliyet Donanması'nın nispi üstünlüğünün hızla azalmasına yol açmıştır. Aslında dünya savaşı öncesi denizdeki son yarışın, çok daha öncesinde başlayan İngiliz deniz gücünün gerilemesini hızlandırdığını söylemek daha doğrudur. İngiliz gücü zirvesine "yüzyılın ortalarında bir yerde" ulaşmış ve bundan sonra gerilemeye başlamıştır. (Kennedy, 1976, 209) Kraliyet Donanması'nın diğer yedi büyük deniz gücünün donanmaları toplamına oranı 1880'de yaklaşık yüzde 72 iken bu oran 1914'te yüzde 50'nin altına gerilemiştir (Tablo 1).

İngiltere'nin, gücün diğer göstergelerindeki gerileyişi de dikkate alındığında bu durum şaşırtıcı değildir. 1870'te dünya imalat kapasitesinin yaklaşık üçte birini kontrol eden İngiltere'nin payı 1910'a gelindiğinde yaklaşık yüzde 15'e gerilemiş, ABD ve Almanya'nın gerisine düşmüştür. Benzer şekilde sanayi kapasitesinde de Birinci Dünya Savaşı öncesinde önce ABD sonra da Almanya'nın gerisine düşmüştür. Demir/çelik üretiminde 1890'ların başında ABD'ye, yüzyılın başında da Almanya'ya geçilerek bu iki ülkenin gerisinde kalmıştır. İngiltere 1913'te ABD'nin dörtte birinden ve Almanya'nın da yarısından az demir/çelik üretmiştir. (Kennedy, 2002, 250,251; Strachan, 2003, 13)

Bu ekonomik gerilemeye rağmen Kraliyet Donanması'nın yine de savaşın başına kadar denizdeki üstünlüğünü korumasında İngiltere'nin göstermiş olduğu büyük çabanın önemli etkisi olmuştur. Donanma Bakanı Churchill'in sonuçsuz kalmasına rağmen 1912'den itibaren defalarca gündeme getirdiği ve donanma yarışını yavaşlatması planlanan bir "Donanma Tatili"¹¹ fikrinde de olduğu gibi İngiltere'nin gerileyen gücüne rağmen mevcut üstünlüğün korunmasına yönelik yoğun çaba harcanmıştır. Ancak bu üstünlüğün korunmasında ABD ve Almanya'nın politikalarının daha etkili rol oynadığı söylenebilir.

ABD'de geleneksel politikalar ve iç siyaset sahip olunan ekonomik ve sanayi gücüyle orantılı bir deniz gücü oluşturulmasını engellemiştir. Ancak Theodore Roosevelt'in başkanlığı döneminde donanmanın hızla büyümesi Amerika'nın potansiyelini göstermiştir. Almanya'nın durumu ise çok daha farklıdır. Her ne kadar 19. yüzyılın sonunda güçlü bir donanmanın inşası yönünde adımlar atılmış olsa da Almanya'nın iki büyük düşman gücüne komşu olması kaynakların büyük oranda kara gücüne tahsis edilmesini devam ettirmiştir. Donanmaya ayrılan pay giderek arttırılmış olsa da kara gücü aslan payını almayı sürdürmüştür. 1898'de donanma bütçesi kara gücüne ayrılanın yüzde 20'sinden az iken bu oran uluslararası krizlerle paralel olarak artış göstermiş ve 1905'te yüzde 35 seviyelerine, 1911'de ise yaklaşık yüzde 55'e çıkmıştır. (Herwig, 2014, 75) Alman donanmasının sınırlı kaynaklar ile kısıtlı bir sürede Kraliyet Donanması'nın yarısı kadar bir güce ulaşması ve bu gücü İngiliz anavatanının hemen karşısında konuşlandırmış olması ise İngiltere'nin giderek artan bir şekilde imparatorluğun çeşitli köşelerinden güçlerini çekmesine yol açmıştır. Bu süreçte İngiliz dış politikası ise azalan askeri gücü diplomasi ile dengelemeye çalışarak imparatorluk çıkarlarını korumak doğrultusunda şekillenmiştir.

2.1. Batı Yarımküre ve Uzakdoğu'da Değişen Dengeler

Birinci Dünya Savaşı öncesi dönemde hem Batı Yarımkürede hem de Uzakdoğu'da birer deniz gücünün yükselmesi bu bölgelerdeki dengeleri ve Büyük Güç rekabetinin boyutunu değiştirmiştir. Batı Yarımküredeki Büyük Güç rekabeti diğer bölgeler ile karşılaştırıldığında daha basit bir görünüm sergilemektedir. Bunun temel sebebi ise bölgedeki aktör sayısının az oluşudur. ABD'nin 1898'de İspanyol İmparatorluğu'nun kalıntılarını bölgeden temizlemesiyle Batı Yarımküredeki rekabet Londra-Washington rekabetine dönüşmüştür.

Yeni yüzyılın başında iki ülke ilişkilerini ve bölgedeki yeni statükoyu belirleyen temel dinamik ise ABD'nin artan deniz gücü olmuştur. Amerikan donanmasının 1898'de başlayan ve Theodore Roosevelt'in başkanlığında hızlanarak devam eden genişlemesi, İngiltere'nin gücünün zirvesindeyken kurulan statükonun Washington lehine yeniden düzenlenmesini sağlamıştır. ABD ile İngiltere arasındaki temel anlaşmazlıklar olan Alaska ve Kanada sınırlarıyla, açılması planlanan Panama Kanalı'nın statüsü 20. yüzyılın ilk yıllarında çözüme kavuşturulmuştur. İspanya ile savaş sonrasında Pasifik'te önemli toprakların elde edilmesi iki okyanusu birleştirecek bir kanalın inşası meselesini öncelikli bir konuma getirmiştir. İngiltere her ne kadar yapılacak kanalın kontrolünü devretmek istemese de 1901'de kanalın kontrolünü Washington'a veren anlaşmayı onaylamak zorunda kalmıştır. Bu anlaşma İngiltere'nin Orta Amerika'daki egemen güç konumuna büyük darbe vurmuştur. Güç, iki ülke arasındaki sorunların çözümünde etkili olmayı sürdürmüştür. Amerikan askerlerinin 1902'de Alaska'ya gönderilmesi

Kanada sınırının Amerikan görüşüne göre şekillenmesini sağlamıştır. (Ovandale, 1998, 6-7) Bunun ardından 1904-1906 yılları arasında Kanada ve Batı Hint Adaları'ndaki imparatorluk garnizonları ve donanma filolarının hızla küçültüldüğü "stratejik çekilme" dönemi sonrasında ise İngiltere'nin Batı Yarımküredeki nüfuzu büyük oranda azalmıştır. (Wells, 1968, 335)

İngiltere'nin Batı Yarımkürede yeni bir statüko oluşturarak bölgeden çekilmeye başlaması nispeten az kayıpla ve kısa süre içinde gerçekleşmiştir. Ancak Uzakdoğu'da rekabetin yoğun ve aktörlerin çok olması daha karmaşık bir diplomasiyi zorunlu kılmıştır. Başta Çin üzerine olmak üzere bölgede yaşanan rekabetin ana aktörleri olan İngiltere, Fransa ve Rusya'ya 1890'larda Almanya, ABD ve Japonya'nın da eklenmesi Birinci Dünya Savaşı öncesinde Uzakdoğu'daki Büyük Güç mücadelesini şiddetlendirmiştir.

Hindistan başta olmak üzere İngiltere için önemli çıkar alanları Kraliyet Donanması'nın Güney ve Doğu Asya'da uzun süredir etkili bir güç olarak bulunmasını beraberinde getirmiştir. Bu güç 19. yüzyılın ilk yarısında Çin pazarının açılmasında da büyük bir rol oynamıştır. Ancak Londra'nın deniz gücüne dayanan Uzakdoğu'daki bu sağlam pozisyonu yüzyılın sonuna doğru sarsılmaya başlamıştır.

Fransa'nın Hindistan'dan, Rusya'nın da Sibirya'dan Çin'e yaptıkları baskıyı donanmalarıyla desteklemeleri bu iki müttefik ülkenin bölgedeki toplam deniz gücünün Kraliyet Donanması'nı geride bırakmasına yol açmıştır. Bunun yanı sıra Amerikan donanması da bölgedeki etkinliğini artıracak bir üsse sahip olmuştur. Filipinler'in alınması Amerikan donanmasına önemli bir lojistik merkez sağlayarak Washington'un Asya meselelerine daha güçlü müdahil olabileceği bir ortam sunmuştur. (Livermore, 1944, 116) Ancak bölgedeki donanma dengesi açısından en önemli gelişme Japonya'nın bir deniz gücü olarak yükselmesi olmuştur. 1902'de Japonya toplam 245 bin tonluk bir donanma ile bölgenin en büyük deniz gücü olmuştur. İngiltere Doğu Asya'daki 169 bin tonluk donanmasıyla Japonya'nın bir hayli gerisinde kalırken aynı zamanda büyük kısmını Rusya'nın oluşturduğu 197 bin tonluk birleşik Rus-Fransız deniz gücü karşısında da zayıf kalmıştır. Amerikan donanmasının bölgedeki kuvveti 51.400 ton iken Almanya da Çin'den kiraladığı Kiauchau'da konuşlu 42 bin tonluk bir kruvazör filosuna sahipti. (Lambi, 1984, 233)

Kraliyet Donanması'nın muhtemel rakipleri karşısındaki gerileyişi Londra'nın Uzakdoğu'daki çıkarlarını korumak amacıyla müttefik arayışlarına girmesini beraberinde getirmiştir. ABD ve Almanya ile ittifak önerileri 19. yüzyılın son yıllarından beri düşünülmeye rağmen Japon donanmasının hızla büyümesi ve Çin ile savaşın ardından bölgedeki etkinliğini kanıtlanması Londra'nın, bölgedeki en ideal müttefikin Japonya olacağı yönünde karar vermesini sağlamıştır. (Gow, 2003, 38) Japonya'nın da Uzakdoğu'da bir Rus-Fransız deniz üstünlüğü ihtimalinden çekinmesi ittifakı mümkün kılmış ve 1902 başında anlaşma imzalanmıştır. İngiliz-Japon ittifakı her iki ülkenin de çıkarlarına hizmet ederken Uzakdoğu donanma dengesinde güçlü bir blok oluşturmuştur. Bununla birlikte anlaşma, kapsamının Uzakdoğu ile sınırlandırılmış olması nedeniyle İngiltere'nin "muhteşem yalnızlık" politikasından bir dönüş olarak değerlendirilemeye de güç dengesindeki değişiminin İngiliz dış politikasında bir dönüşüme yol açtığını göstermesi açısından da önemlidir. (Kennedy, 1976, 213-214)

Rus-Japon Savaşı gerek Uzakdoğu gerekse küresel ölçekte donanma dengesi üzerinde önemli sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Savaş, Japonya'nın büyük deniz gücü statüsünü tescil etmiş ve Rus donanmasına büyük darbe vurarak Uzakdoğu'daki iddialarını büyük oranda sonlandırmıştır. İngiltere'nin savaş sırasında müttefikine en önemli desteği "sessiz güç" rolü olmuştur. Bu rol başta Fransa olmak üzere diğer güçlerin Kraliyet Donanması'nı karşılıklarına almadan Rusya'ya yardım etmelerini önlemiş ve Japonya'nın bütün gücünü Rusya'ya odaklamasına imkân sağlamıştır. (Gow, 2003, 40) Savaşın İngiliz donanma stratejilerine en büyük etkisi ise Uzakdoğu'daki Rus deniz gücü tehdidinin ortadan kalkmasıyla bu bölgedeki donanmanın artan Alman tehdidine karşı Avrupa sularına çekilebilmesini sağlamasıdır. Ekim 1904'te Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na getirilen John Fisher'ın 1905'te Çin'deki beş muharebe gemisinin hepsini Kanal Filosuna transfer edebilmesi büyük oranda Japon zaferi sayesinde olmuştur. (Kennedy, 1976, 217-218)

Savaş sonrasında genişlemesini sürdüren Japon donanması Birinci Dünya Savaşı öncesinde Uzakdoğu'daki hakim konumunu güçlendirerek devam ettirmiştir. Japonya'nın bu konumu ve Londra'nın Alman donanmasına karşı filolarını hızla İngiltere'ye çekmesi İngiliz-Japon ittifakının 1911'de yenilenmesine yol açmıştır. Ancak İngiltere'nin Uzakdoğu'dan güçlerini çekmesi imparatorluk içinde huzursuzluklara neden olmuş, Japonya'yı tehdit olarak değerlendiren Pasifik dominyonları Avustralya ve Yeni Zelanda İngiltere'nin donanma politikalarına karşı çıkmaya başlamıştır. Avustralya kendi donanmasını oluşturma yoluna giderken Yeni Zelanda da, savunma bakanının 1913'te İngiltere ziyaretinde Başbakan Asquith ile görüşmesinde olduğu gibi şikâyetlerini üst düzeyde belirtmekten çekinmemiştir. (O'Brien, 2001, 166) Ancak dominyonların bu şikâyetlerinin İngiliz ana vatanına yönelik doğrudan tehdidin hızla büyüdüğü bir dönemde fazla dikkate alındığı söylenemez. Dikkate alınmış olsa bile Kraliyet Donanması'nın savaşın hemen öncesinde aynı anda hem ana hedefi olan Alman donanmasına karşı yüzde 60 üstünlüğü koruyup hem de Uzakdoğu'da Japonya'ya denk bir deniz gücü tutması İngiltere'nin kapasitesini aşan bir durumdur.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Batı Yarımküre ve Uzakdoğu'da yeni deniz güçlerinin yükselmesinin bu bölgelerdeki Büyük Güç rekabetine önemli etkileri olmuştur. Batı Yarımkürede İngiltere'nin ABD'nin üstünlüğünü tanıması ve Washington lehine yapılacak düzenlemeleri kabul etmesi buradaki rekabetin çatışmasız ve kısa süre içinde sonuçlanmasını beraberinde getirmiştir. Uzakdoğu'da ise Japonya'nın yükselişi ve 1905 sonrasında bölgede rakipsiz oluşu buradaki Büyük Güç rekabetini de azaltmıştır. Savaş öncesinde rekabetin yoğun olduğu ve bu rekabetin savaşın başına kadar sürdüğü bölge ise Akdeniz olmuştur. Akdeniz'in stratejik önemi ve Batı Yarımküre ile Uzakdoğu'nun aksine rekabet içindeki Büyük Güçlerin ya Akdeniz'de bulunması ya da çok yakın olması rekabetin şiddetini artıran etkenler olmuştur.

2.2. Rekabetin Merkezi: Akdeniz

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Büyük Güçler arasında Akdeniz'de gerçekleşen rekabet Batı Yarımküre ve Uzakdoğu'daki rekabetten çok daha yoğun olmuştur. Bunun en temel sebebi ise coğrafyadır. Batı Yarımküre ve Uzakdoğu'da iki yerel deniz gücünün yükselişi bu bölgelerde yeterli güce ve altyapıya sahip olmayan Avrupalı devletlerin etkinliğini büyük oranda sınırlandırmıştır. Rus donanmasının

1905'te yaşadığı ağır yenilgi coğrafyanın bu bölgelerdeki rekabete etkisini açık bir şekilde göstermiştir. Ancak Akdeniz'in kendisi Fransa, İtalya ve Avusturya-Macaristan gibi çok sayıda Büyük Gücün bulunduğu bir coğrafyadır. İngiltere'ye yakın olmasının yanı sıra Kraliyet Donanması filolarına ev sahipliği yapan çok sayıda üs barındırmaktadır. Rusya'nın da çok uzun bir süredir Türk boğazlarını geçerek Akdeniz'de nüfuz alanları oluşturma hedefleri bulunmaktadır. Almanya ise gerek donanma inşa programları gerekse de İtalya ve Avusturya-Macaristan ile ittifak ilişkileri sebebiyle bölgedeki rekabet üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu etkenler Akdeniz'i savaş öncesinde yoğun bir rekabet alanına dönüştürmüştür. Bununla birlikte başta Kuzey Denizi'ndeki İngiliz-Alman donanma rekabeti olmak üzere yakın coğrafyalardaki mücadelelerin Akdeniz'deki rekabet üzerinde büyük bir etkisi olduğunu belirtmek gerekir.

Akdeniz sahip olduğu stratejik konum nedeniyle yüzyıllardır İngiltere'nin hayati çıkarları için stratejik önemi büyük bir coğrafya olmuştur. İmparatorluğun "nefes borusu" olarak tanımlanan Akdeniz'deki İngiliz hakimiyeti Londra'nın Büyük Güç konumunun en temel göstergelerinden biri olarak değerlendirilmiştir. (Kennedy, 1976, 222) Londra'nın Akdeniz ve genel olarak Avrupa sularının güvenliğine verdiği önem Kraliyet donanmasının güç dağılımına da açık bir şekilde yansımıştır. Hızla büyüyen Alman tehdidine paralel olarak donanma anavatan etrafındaki sularda toplanmaya başlamıştır. 1907'ye gelindiğinde Kraliyet donanmasındaki muharebe gemilerinin hepsi, zırhlı kruvazörlerinin yüzde 86'sı ve destroyerlerinin de yüzde 95'i Avrupa sularında görevlendirilmiş durumdaydı. (O'Brien, 2001, 152)

Kraliyet Donanması bu yeni pozisyonuyla hem Cebelitarık, Malta ve İskenderiye'de sahip olduğu üsler ile birlikte Akdeniz'deki hakim konumunu hem de Kuzey Denizi'ndeki üstünlüğünü savaş öncesindeki son yıllara kadar korumayı başarmıştır. Bununla birlikte İngiltere'nin Avrupa sularındaki konumu Almanya ve Üçlü İttifak'ın diğer üyeleri karşısında giderek zayıflamıştır. Alman donanmasının Kraliyet Donanması'na oranı yüzyılın başında yüzde 26 iken 1910'da yüzde 44'e ve 1914'te ise yüzde 48'e çıkmıştır. Üçlü İttifak'ın toplam deniz gücünün Kraliyet Donanması'na oranı ise yüzyılın başında yüzde 58 iken 1910'da yaklaşık yüzde 70 olmuş ve 1914'e gelindiğinde ise yüzde 80'e ulaşmıştır (Tablo 1). Savaş öncesindeki bu değişen dengeler ile Kraliyet Donanması'nın, hem Kuzey Denizi'nde Almanya'ya karşı hedefi olan yüzde 60 üstünlüğü sağlayıp hem de aynı zamanda İngiltere'nin Akdeniz'deki çıkarlarını özellikle Doğu Akdeniz'de etkisini hızla artıran İtalyan donanması ve bir kıyı savunma gücünden açık deniz filosuna dönüşen Avusturya-Macaristan donanmasına karşı koruması oldukça zorlaşmıştır. Bu durum Londra'nın eski rakipleri Fransa ve Rusya ile uzlaşmaya gitmesinin önemli nedenlerinden biridir.

Bu üç ülke arasındaki işbirliği 1912'de İngiltere-Fransa ve Fransa-Rusya, 1914'te de İngiltere-Rusya arasında yapılan donanma anlaşmaları ile savaşın hemen öncesinde denizlere taşınmıştır. Bu durum İngiliz diplomasisi için yeni bir durum değildir. İngiltere 1887 Akdeniz Anlaşmalarında da olduğu gibi denizlerdeki çıkarlarını korumak amacıyla geçmişte de diğer Büyük Güçler ile işbirliğine yönelmiştir. 1905 sonrasında güçlü bir donanma oluşturamaması Rusya ile yapılan anlaşmaların etkilerini sınırlamaktadır. Baltık filosu Almanya'ya ciddi bir tehdit oluşturabilecek güce sahip değilken Karadeniz filosunun da Boğazları geçip Akdeniz'deki dengeye etki edebilecek bir potansiyeli bulunmamaktaydı.

Akdeniz'deki rekabet açısından asıl önemli olan İngiltere ile Fransa arasındaki anlaşma olmuştur. Anlaşmanın iki tarafın da çıkarlarına hizmet ettiğini söylemek mümkündür. 1912'ye gelindiğinde İngiliz donanma stratejisi Alman donanmasına karşı İngiltere'yi savunmaya odaklanmıştı. Bu doğrultuda filoların İngiltere'ye çekilmesi devam ederken Churchill Mart 1912'de Akdeniz Filosunun da Cebelitarık'a çekileceğini duyurmuştur. (Kennedy, 1976, 226) Churchill bu hamleleri "Mısır'ı korurken İngiltere'yi kaybetmek çok aptalca olurdu" ifadeleriyle savunurken İngiltere'nin tek çözümünün ise Alman filosu karşısında belirleyici bir muharebe kazanmak olduğunu iddia etmekteydi. (Bell, 2013, 19) Bu şartlar altında Fransa ile işbirliği İngiltere için iyi bir seçenek olmuştur. Anlaşma Fransa'ya ise Atlantik kıyılarının savunmasını Kraliyet Donanması'na bırakarak deniz gücünü Akdeniz'de toplamasına imkân vermiştir. Anlaşmanın Fransa'ya en büyük faydalarından biri ise denizdeki rakiplerini değiştirmesi olmuştur. Hochseeflotte karşısında pek bir şansı bulunmayan Fransız donanması İtalya ve Avusturya-Macaristan karşısında daha eşit şartlarda mücadele imkânı bulmuştur. Anlaşmayla birlikte 1907'de başlayan Fransa'nın deniz gücünü Akdeniz'de toplaması süreci de zirveye ulaştırmıştır. (Coutau-Bégarie, 2000, 43) Anlaşma her ne kadar geleneksel İngiliz politikası doğrultusunda herhangi bir yükümlülük ortaya çıkarmayacak şekilde düzenlenmiş olsa da Fransa Birinci Dünya Savaşı'nın başında İngiltere'nin Fransa'nın kuzey kıyılarını koruma konusunda moral zorunluluğu olduğu yönünde ısrarcı olmuştur. (Keiger, 1983, 115)

Müttefikler savaşın hemen öncesinde ortak bir deniz stratejisi geliştirmek amacıyla yoğun diplomatik girişimlerde bulunurken Üçlü İttifak'ta da benzer bir hareketlilik yaşanmıştır. Üçlü İttifak, kurulduğu andan itibaren üyelerinin sınırlı deniz güçleri sebebiyle kara gücü üzerine inşa edilmiş bir ittifak olmuştur. 1900'deki donanma anlaşmasında olduğu gibi ittifaka deniz boyutu kazandırılması amacıyla girişimlerde bulunulmuş ancak istenilen etki elde edilememiştir. Bu durum ittifak üyelerinin deniz güçlerinin hızla arttığı savaş öncesi son yıllarda değişmiştir. İtalya 1912 sonrasında Doğu Akdeniz'deki etkisini büyük oranda artırmış ve hızla büyüyen bir donanma tarafından kontrol edilen İtalyan ana karası-Sicilya-Libya hattında Akdeniz'deki geçiş kontrolünü sağlayarak İngiltere'nin "nefes borusu" üzerine büyük baskı yapacak bir konuma gelmiştir. (Simpson, 2000, 54) Avusturya-Macaristan deniz gücünün bir açık deniz filosuna dönüşmesi ise İngiltere'nin pozisyonunu daha da kötüleştiren bir durum olmuştur.

Üçlü İttifak'ın Akdeniz'deki üyeleri pozisyonlarını güçlendirirken Almanya da bölgedeki etkisini artırmaya başlamıştır. Bu etki ilk olarak 1910'da Osmanlı'ya iki dretnot öncesi muharebe gemisinin satılmasıyla dolaylı olarak hissedilmeye başlanmış bunu Kasım 1912'de çok daha büyük bir adım olan Akdeniz Filosunun oluşturulması izlemiştir. (Herwig, 2014, 79) Goeben gibi yeni ve güçlü bir muharebe kruvazörünün amiral gemisi olduğu bu filonun Fransız donanmasının o tarihte henüz ilk dretnotlarını hizmete almadığı düşünüldüğünde Akdeniz'de önemli bir etki yaptığını söylemek mümkündür. Üçlü İttifak'ın Akdeniz'de artan bu etkinliği, ittifak üyelerinin 1913'te amacı "düşman filolarının mümkün olan en hızlı yenilgisiyle Akdeniz'in deniz kontrolünü" sağlamak olan bir anlaşmayı imzalamalarını beraberinde getirmiştir. (Lambi, 1984, 408) Bu amaç her ne kadar İtalya'nın savaşın başında tarafsız kalmasıyla gerçekleştirilememiş olsa da donanma yarışının güç dengesini kısa süre içinde nasıl değiştirdiğini göstermesi bakımından önemlidir. Yüzyılın başında deniz gücü bakımından Büyük Güçler

arasında alt sıralarda yer alan üç devlet 1913'e gelindiğinde İngiliz İmparatorluğu için stratejik önemi büyük bir bölgeyi kontrol etmek gibi bir amaç edinebilmişlerdir. İngiltere'ye yönelik bu ciddi tehdit Londra'nın savaşın hemen öncesinde giderek artan bir şekilde ittifak sisteminin içine çekilmesindeki en önemli nedenlerden biri olmuştur.

Sonuç

Almanya'nın 1898'de II. Wilhelm'in iddialı dış politikasını destekleyecek güçlü bir donanma inşası için çalışmalarına başlaması İngiltere ile Almanya arasında Birinci Dünya Savaşı'nın başına kadar hızlanarak devam eden bir donanma yarışını tetiklemiştir. Bu yarış, amaçları ve rakipleri farklı olmakla birlikte diğer Büyük Güçleri de içine çekmiştir. Bu yarış sonucunda Almanya, ABD ve Japonya önemli birer deniz gücü olarak yükselirken Fransa ve Rusya ise bu açıdan gerileyen güçler olmuştur. Donanma yarışının uluslararası politika açısından en önemli sonucu ise 19. yüzyılın ortalarından itibaren nispi olarak gerilemekte olan İngiliz deniz gücünün bu gerileyişini hızlandırması olmuştur. Hızla büyüyen donanmalar denizlerdeki rekabeti artırırken Kraliyet Donanması İmparatorluk çıkarlarını koruma konusunda zorlanmaya başlamıştır. Özellikle Kuzey Denizi'ndeki Alman donanmasının İngiltere'ye doğrudan tehdit oluşturması Kraliyet Donanması filolarının Birinci Dünya Savaşı öncesinde artan bir şekilde İngiltere'ye çekilmesini beraberinde getirmiştir.

Kraliyet Donanması'nın muhtemel rakipleri karşısındaki rekabet kapasitesinin azalması Londra'nın ya ABD ile Batı Yarımküredeki nüfuz mücadelesinde olduğu gibi tavizler vermesine ya da Uzakdoğu'da Japonya ile olduğu gibi ittifak ilişkilerine girmesine neden olmuştur. Ancak donanma yarışının Büyük Güç rekabetine etki ettiği en önemli coğrafya Akdeniz'in de dâhil olduğu Avrupa suları olmuştur. İngiltere'nin hayati çıkarlarının bulunduğu bu sularda yaşanan rekabet Londra'yı ittifak arayışlarına iterek Fransa ve Rusya ile güçlü bir işbirliği zemini oluşmasını sağlamıştır. İki blok arasında savaş öncesi son yıllarda artarak devam eden denizdeki rekabet de Birinci Dünya Savaşı'nın önemli nedenlerinden birini oluşturmuştur.

Notlar

1. Avrupalı altı Büyük Gücün (İngiltere, Almanya, Rusya, Fransa, Avusturya-Macaristan ve İtalya) 1880'de 132 milyon sterlin olan toplam askeri harcamaları, 1900'de 205 milyon sterline çıkmış ve 1914'e gelindiğinde ise 397 milyon sterline ulaşmıştır. (Hobsbawm, 2020, 375)
2. Altı büyük deniz gücü İngiltere, Fransa, Rusya, ABD, Almanya ve Japonya'dır. (Modelska ve Thompson, 1988, 81-82)
3. Bununla birlikte farkın çok büyük olmadığını belirtmek gerekir. Örneğin Braunschweig sınıfı muharebe gemileri 14.400 ton deplasmana ve ana silah olarak 28 cm toplara sahipken İngiliz muadili Queen sınıfı gemiler ise 15.000 ton deplasmana ve ana silah olarak da 30,5 cm toplara sahipti. (Kelly, 2011, 225, 226)
4. İki güç standardı Kraliyet Donanması'nın kendisinden sonra gelen iki deniz gücünün donanmalarının toplamından daha büyük olması yönündeki politikayı işaret etmektedir. 1890'larda tehdit olarak algılanan deniz güçleri Fransa ve Rusya'ydı.
5. 1907'de 50 olan Kraliyet Donanması'ndaki dretnot öncesi muharebe gemisi sayısı 1913'e gelindiğinde yarı yarıya azalarak 25'e gerilemiştir. (Modelska ve Thompson, 1988, 76)
6. Battleship kavramının warship ile karıştırılmaması gerekir. Dönemin en güçlü savaş gemisi tipi olan Battleship tipi muharebe gemileri Birinci Dünya Savaşı öncesinde ülkelerin deniz güçlerinin temel belirleyicileri olmuştur. Bu sebeple tablodaki veriler dönemin iki ana

- battleship tipi olan dretnot ve dretnot öncesi muharebe gemilerini kapsamaktadır. Bununla birlikte Büyük Güçler arasındaki donanma yarışında kruvazör ve destroyer gibi daha küçük savaş gemisi tiplerinin üretiminde de benzer bir sonuç bulunmaktadır. Örneğin Birinci Dünya Savaşı'nın başında İngiliz donanmasındaki 82 kruvazör ve 225 destroyere karşı Alman donanmasında 44 kruvazör ve 144 destroyer bulunmaktaydı. (Gorshkov, 1979, 95)
7. Parantez içindeki sayılar dretnot tipi muharebe gemilerini ifade etmektedir. Ayrıca dretnotlar toplam sayıya eklenmiştir.
  8. İtalya diğer Büyük Güçler ile karşılaştırıldığında oldukça sınırlı bir ekonomi ve sanayi kapasitesine sahipti. Örneğin İtalya'nın 1913'teki demir/çelik üretimi Almanya'nın üretiminin yüzde 5'inden biraz fazla ve Fransa'nınkinin yaklaşık yüzde 20'sine eşitti. Sanayi potansiyelinde de benzer bir durum söz konusuydu. İtalya'nın 1913'teki sanayi potansiyeli Almanya'nınkinin yüzde 16'sı kadar ve Fransa'nın da yüzde 40'ı civarındaydı. (Kennedy, 2002, 250, 251)
  9. White'ı şaşırtan şey Amerikan tersanelerinde aynı anda 14 muharebe gemisi ve 13 zırhlı kruvazör yapılmasıydı. (Kennedy, 2002, 297, 298)
  10. Brezilya'nın stratejik gerekliliklerden ziyade prestij elde etmek amacıyla dretnot siparişleri vermesi Birinci Dünya Savaşı öncesinde Brezilya, Arjantin ve Şili arasında bir dretnot yarışı başlatmıştır. (Lardas, 2018, 4)
  11. "Donanma Tatili" teklifi Almanya'da ilgiyle karşılanmamıştır. Wilhelm teklifi "sadece müttefikler arasında mümkün olabilir" ifadesiyle reddetmiştir. Ancak Fransa örneğinde olduğu gibi teklife müttefikler de sıcak yaklaşmamıştır. Fransa, gerek Almanya'nın donanma programını yavaşlatmasının kara gücüne daha fazla kaynak aktarmasına imkân verecek olması gerekse de kendi kapsamlı donanma inşa programına yeni başlaması nedeniyle teklifi reddetmiştir. (Maurer 1992, 105, 108)

Kaynakça

- Balcı, Ali, Kardaş, Tuncay, Ediz, İsmail ve Turan, Yıldırım. War Decision and Neoclassical Realism: The Entry of the Ottoman Empire into the First World War, *War in History*, 27(4), 2020, 643-669.
- Bell, Christopher M. *Churchill and Sea Power*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Carpenter, Stanley D. M. the Rise and Fall of the Austro-Hungarian Navy, 1900-1918, *International Journal of Naval History*, 15(2), 2020.
- Coutau-Bégarie, Hervé. Seapower in the Mediterranean from the Seventeenth to the Nineteenth Century, Ed.: J. B. Hattendorf, *Naval Policy and Strategy in the Mediterranean: Past, Present and Future*, 30-50, Londra: Frank Cass, 2000.
- De Lanessan, M. The French Naval Programme of 1900-1906, *Royal United Services Institution. Journal*, 48(313), 1904, 265-280.
- Evans, David C. ve Peattie, Mark R. *Kaigun: Strategy, Tactics, and Technology in the Imperial Japanese Navy 1887-1941*, Annapolis: Naval Institute Press, 2012.
- Ferguson, Niall. *The Pity of War*, Londra: Allen Lane The Penguin Press, 1998.
- Fuller, William C. Jr. *Strategy and Power in Russia: 1600-1914*, New York: The Free Press, 1992.
- Gatrell, Peter. After Tsushima: Economic and Administrative Aspects of Russian Naval Rearmament, 1905-1913, *The Economic History Review*, 43(2), 1990, 257-270.
- Gebhard, Louis A. Jr. Austria-Hungary's Dreadnought Squadron: the Naval Outlay of 1911, *Austrian History Yearbook*, 4, 1968, 245-258.
- Gorshkov, S. G. *The Sea Power of the State*, Pergamon Press, 1979.
- Gow, Ian T. M. The Royal Navy and Japan, 1900-1920: Strategic Re-Evaluation of the IJN, Ed.: I. Gow, Y. Hirama ve J. Chapman, *The History of Anglo-Japanese Relations, 1600-2000: Volume III: The Military Dimension*, 35-50, New York: Palgrave Macmillan, 2003.
- Grimes, Shawn T. *Strategy and War Planning in the British Navy, 1887-1918*, The Boydell Press, 2012.
- Güvenç, Serhat. *Birinci Dünya Savaşı'na Giden Yolda Osmanlıların Drednot Düşleri*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.
- Herwig, Holger H. *"Luxury" Fleet: The Imperial German Navy 1888-1918*, New York: Routledge, 2014.
- Hobsbawm, E. J. *İmparatorluk Çağı: 1875-1914*, (Çev. V. Aslan), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2020.
- Keiger, John F. V. *France and the Origins of the First World War*, Londra: Macmillan Press, 1983.
- Kelly, Patrick J. *Tirpitz and the Imperial German Navy*, Indianapolis: Indiana University Press, 2011.
- Kennedy, Paul M. *The Rise and Fall of British Naval Mastery*, Penguin Books, 1976.

- Kennedy, Paul. *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri: 16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar*, (Çev. B. Karanakçı), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2002.
- Kissinger, Henry. *Diplomasi*, (Çev. İ. H. Kurt), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
- Lambi, I. N. *The Navy and German Power Politics, 1862-1914*, New York: Routledge, 1984.
- Lardas, Mark. *South American Battleships 1908-59: Brazil, Argentina, and Chile's great dreadnought race*, New York: Bloomsbury Publishing, 2018.
- Livermore, Seward W. American Naval-Base Policy in the Far East 1850-1914, *The Pacific Historical Review*, 13(2), 1944, 113-135.
- Maurer, John H. Churchill's naval holiday: Arms control and the Anglo-German naval race, 1912-1914, *Journal of Strategic Studies*, 15(1), 1992, 102-127.
- McBride, William M. *Technological Change and the United States Navy, 1865-1945*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2000.
- Modelski, George ve Thompson, William R. *Seapower in Global Politics, 1494-1993*, Londra: Macmillan Press, 1988.
- O'Brien, Philips Payson. The Titan Refreshed: Imperial Overstretch and the British Navy before the First World War, *Past and Present*, 172, 2001, 146-169.
- Ovendale, Ritchie. *Anglo-American Relations in the Twentieth Century*, Londra: Macmillan Press, 1998.
- Örenç, Ali Fuat. Deniz Kuvvetleri ve Deniz Harp Sanayii, (Ed.: G. Yıldız, *Osmanlı Askeri Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918*, 173-228, İstanbul: Timaş Yayınları, 2017.
- Panzac, Daniel. *Osmanlı Donanması (1572-1923)*, (Çev. A. Maden ve S. Canpolat), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020.
- Røksund, Arne. *The Jeune École: The Strategy of the Weak*, Leiden: Brill, 2007.
- Simpson, Michael. Superhighway to the World Wide Web: The Mediterranean in British Imperial Strategy, 1900-45, Ed.: J. B. Hattendorf, *Naval Policy and Strategy in the Mediterranean: Past, Present and Future*, 51-77, Londra: Frank Cass, 2000.
- Stevenson, David. *Armaments and the Coming of War: Europe, 1904-1914*, Oxford: Oxford University Press, 1996.
- Strachan, Hew. *The First World War: Volume I: To Arms*, Oxford: Oxford University Press, 2003.
- Sullivan, Brian R. A Fleet in Being: The Rise and Fall of Italian Sea Power, *The International History Review*, 10(1), 1988, 106-124.
- Sumida, Jon Tetsuro. *In Defence of Naval Supremacy: Finance, Technology, and British Naval Policy, 1889-1914*, Annapolis: Naval Institute Press, 2014.

- Uyar, Mesut ve Erickson, Edward J. *A Military History of the Ottomans: From Osman to Atatürk*, Santa Barbara: ABC-CLIO, 2009.
- Vego, Milan N. *Austro-Hungarian Naval Policy, 1904-14*, Londra: Frank Cass, 1996.
- Wells, Samuel F. Jr. British Strategic Withdrawal from the Western Hemisphere, 1904-1906, *The Canadian Historical Review*, 49(4), 1968, 335-356.
- Westwood, J. N. *Russian Naval Construction, 1905-45*, Londra: Palgrave Macmillan, 1994.